

Een decompositie van de groei van het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking

Frank van Es en Daniel van Vuuren

Het aandeel zelfstandigen in de Nederlandse beroepsbevolking is de afgelopen twee decennia sterk toegenomen, onder andere door de opkomst van de zelfstandige zonder personeel (zzp'er). In deze bijdrage maken we een decompositie van de toename in de periode 1992-2006. In tegenstelling tot onderzoeksresultaten uit de VS vinden wij dat de sectorsamenstelling als verklaring slechts een beperkte rol speelt. De waargenomen groei blijkt tevens in beperkte mate samen te hangen met socio-demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing, huishoudenssamenstelling en opleidingsniveau. De vergrijzing van de beroepsbevolking (ouderen zijn vaker zelfstandige) is weliswaar een belangrijke oorzaak van de toename van het aandeel zelfstandigen, maar dit effect wordt voor een belangrijk deel gecompenseerd door een hoger opgeleide beroepsbevolking (hogere opgeleiden worden steeds minder vaak zelfstandige). De resultaten suggereren dat het grootste deel van de groei is gerelateerd aan overheidsbeleid en een sociaal-culturele trend. Onder dat laatste valt een verbeterde reputatie van zelfstandig ondernemerschap. Het beleid heeft waarschijnlijk een overheersende rol gespeeld bij de recente stijging.

1 Inleiding

De recente groei van het zelfstandig ondernemerschap in veel Europese landen wordt aan verschillende factoren toegeschreven. Een veranderende industriële organisatie, werkgelegenheidsverschuivingen tussen bedrijfstakken, stimulerend overheidsbeleid en veranderende individuele karakteristieken en voorkeuren zijn mogelijke onderliggende oorzaken van deze ontwikkeling. De achtergronden van de toename van het aantal zelfstandigen zijn van belang voor het stelsel van sociale zekerheid. Het draagvlak

van sociale zekerheid kan worden ondermijnd wanneer personen met een lage kans op werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid de sociale zekerheid ontwijken via het zelfstandig ondernemerschap (averechtse selectie). Groei als gevolg van een toename van het aantal onvrijwillige zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) kan door het beleid eveneens als ongewenst worden beschouwd.

In dit artikel zoeken we naar de oorzaken voor de groei van het aantal zelfstandigen in Nederland. Het aandeel in de mannelijke werkzame beroepsbevolking dat als zelfstandige werkt is tussen 1992 en 2006 gestegen van 10,3 tot 15,1%. Onder vrouwen steeg dit percentage van 6,0% tot 8,5%. In onze analyse focussen we op (i) effecten van een veranderende sectorsamenstelling, (ii) conjunctuureffecten, en (iii) individuele en huishoudenskenmerken. We ontrafelen de groei van het aandeel zelfstandigen in de Nederlandse beroepsbevolking tijdens de periode 1992-2006 met gebruik van microdata afkomstig van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De analyse richt zich op de vraag waarom mensen *binnen* de beroepsbevolking steeds vaker kiezen voor het zelfstandig ondernemerschap. De keuze tussen non-participatie en zelfstandig ondernemerschap wordt in dit onderzoek niet expliciet aan de orde gesteld. Deze keuze kan bijvoorbeeld relevant zijn voor laagopgeleide allochtonen en vrouwen die niet zo zeer een afweging maken tussen een baan in loondienst en zelfstandig ondernemerschap, maar tussen zelfstandig ondernemerschap en non-participatie.

De onderzoeksvraag wordt in twee stappen beantwoord. In de eerste stap schatten we een Logit model, waarin zelfstandig ondernemerschap wordt 'verklaard' uit individuele kenmerken, bedrijfstak, en verschillende tijdstrends. In de tweede stap gebruiken we de schattingsresultaten om een decompositie te maken van de ontwikkeling van het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking gedurende de periode 1992-2006. De gevolgde procedure sluit aan bij eerdere decomposities van de participatiegroei van vrouwen en oudere mannen (Van Vuuren en Deelen 2009; Euwals e.a. 2010).

Een vergelijkbare decompositie van de groei van zelfstandigen is eerder uitgevoerd voor andere landen. Het zelfstandig ondernemerschap in de Verenigde Staten daalde sterk in de periode 1910-1970, terwijl in de periode 1970-1990 een omgekeerde trend plaatsvond. Fairlie en Meyer (2000) maken een decompositie van de ontwikkeling van het aantal zelfstandigen in diverse dimensies, waaronder leeftijd en sectorsamenstelling. Zij concluderen dat demografische ontwikkelingen, in het bijzonder vergrijzing, slechts een klein deel verklaren van de geobserveerde ontwikkelingen. Daarentegen wordt de stijging voor een groot deel verklaard door een verplaatsing

van arbeid van sectoren met een klein aandeel zelfstandigen naar sectoren met een hoog aandeel zelfstandigen. Precies het omgekeerde geldt voor de eerdere periode waarin een daling van het aantal zelfstandigen plaatsvond. De sectoren met de grootste bijdrage aan het gestegen aantal zelfstandigen zijn Industrie en Bouwnijverheid. Dit wordt deels gecompenseerd door Handel. De overige sectoren hebben kleinere, overwegend positieve, bijdragen. Daarnaast vinden Fairlie en Meyer (2000) dat het zelfstandig ondernemerschap binnen sectoren sterk daalde tot 1970 en daarna stabiel bleef. De resultaten van Fairlie en Meyer zijn consistent met Blau (1987), die concludeert dat het gestegen aantal zelfstandigen sinds 1970 vooral werd veroorzaakt door een gewijzigde sectorsamenstelling. Schuetze (2000) presenteert vergelijkbare resultaten voor Canada. Kamhi and Leung (2005) concluderen echter dat hoewel een verschuiving van arbeid optrad naar 'nieuwe' sectoren met een groot aandeel zelfstandigen (bijvoorbeeld Zakelijke dienstverlening), de meeste groei voortkwam uit een groei van het aandeel zelfstandigen *binnen* sectoren. Torrini (2005) komt tot dezelfde bevindingen met een dataset van 25 OESO-landen. Hij concludeert dat de sectorsamenstelling in landen slechts een kleine rol speelt bij het verklaren van de grote verschillen in zelfstandig ondernemerschap tussen landen, terwijl institutionele variabelen en beschikbaarheid van kapitaal belangrijker zijn.

De toename van het aandeel zelfstandigen in de werkzame beroepsbevolking wordt gerelateerd aan de verschuiving van werkgelegenheid tussen verschillende bedrijfstakken. In bedrijfstakken als de Horeca en de Zakelijke dienstverlening is het sinds lange tijd gebruikelijker om als zelfstandige te opereren dan in de industrie of in de financiële sector. Sinds het begin van de jaren 90 is het aandeel in de werkgelegenheid in de Horeca en de Zakelijke dienstverlening toegenomen en in de Industrie juist afgenomen. Dit 'samenstellingseffect' verklaart een deel van de toename van het aantal zelfstandigen. In tegenstelling tot onderzoeksresultaten uit de VS vinden wij echter dat de verandering van de sectorstructuur in Nederland slechts een beperkte rol speelt.

Naast verschuiving tussen sectoren spelen ook veranderingen binnen sectoren een rol. In bepaalde sectoren komt het steeds minder voor dat mensen als zelfstandige opereren, en dat heft het samenstellingseffect deels op. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar in de horeca en de financiële sector. Zo is de zelfstandige assurantieadviseur bijna uit het straatbeeld verdwenen. Binnen andere sectoren is het wél steeds gebruikelijker geworden om als zelfstandige te opereren. In de handel en in de cultuursector is dit vooral waarneembaar bij vrouwen, in de bouw betreft het vooral mannen. In totaal kan ongeveer een kwart van de toename van de zelfstandigen in de periode 1992-2006 worden gerelateerd aan sectorale veranderingen.

De vergrijzing van de beroepsbevolking (ouderen zijn vaker zelfstandige) is een belangrijke oorzaak van de toename van het aantal zelfstandigen. Dit effect wordt echter vrijwel teniet gedaan door het steeds hogere opleidingsniveau van de beroepsbevolking. Hoogopgeleiden zijn in de loop van de tijd steeds minder geneigd geraakt om als zelfstandige te werken. Etniciteit en huishoudenskenmerken zoals het al dan niet hebben van jonge kinderen zijn van beperkt belang voor de totale toename van het aantal zelfstandigen. Per saldo hebben socio-demografische veranderingen geen noemenswaardige invloed gehad op het aandeel zelfstandigen in de werkzame beroepsbevolking.

Het beleid heeft vermoedelijk de belangrijkste rol gespeeld bij de toename van het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking, met name in recente jaren. Via de introductie en intensivering van diverse belastingaftrekposten is het zelfstandig ondernemerschap financieel aantrekkelijker gemaakt. Ook de vermindering van administratieve lasten (sinds 2000), het actief stimuleren van werklozen om een eigen bedrijf te starten (sinds 2006) en de introductie en aanscherping van de Verklaring Arbeidsrelatie (VAR) (in 2001 en 2005) zijn van belang. Deze maatregelen zijn allemaal na 2000 ingevoerd. Het is dan ook frappant dat met name in de jaren 2004-2006, de laatste drie jaren van de gebruikte steekproef, een belangrijke 'sprong' is waargenomen in de ontwikkeling van het aandeel zelfstandigen die niet samenhangt met sectorale en socio-demografische veranderingen. Het lijkt onwaarschijnlijk dat sociaal-culturele trends hierbij een belangrijke rol spelen, omdat dergelijke trends in de regel niet sprongsgewijs maar over een langere periode optreden. De resultaten wijzen er dus op dat het beleid de beoogde toename van het aantal zelfstandigen heeft bereikt.

Dit artikel is als volgt ingedeeld. In Sectie 2 komen de belangrijkste economische theorieën aan bod die de groei van het zelfstandig ondernemerschap mede kunnen verklaren. Ook bespreken we de belangrijkste empirische bevindingen in de literatuur. In Sectie 3 geven we enige achtergrondinformatie over de relevante Nederlandse instituties en maken een korte vergelijking met enkele andere OESO-landen. In Sectie 4 worden de data besproken. De empirische analyse, inclusief de decompositie, wordt gepresenteerd in Sectie 5 en in Sectie 6 trekken we conclusies.

2 Literatuuroverzicht

We bespreken mogelijke verklaringen voor de groei van het aantal zelfstandigen. Hierbij identificeren we vijf categorieën: de sectorsamenstelling, individuele en huishoudenskenmerken die samenhangen met de

beslissing om zelfstandige te worden, sociale normen, de conjunctuur en instituties die de keuze van zelfstandig ondernemerschap beïnvloeden. We bespreken ook de belangrijkste empirische bevindingen.

Sectorsamenstelling. Er is veel onderzoek gedaan naar de vraag of veranderingen in de sectorsamenstelling een verklaring zijn voor veranderingen in het aantal zelfstandigen. Zelfstandig ondernemerschap komt in bepaalde sectoren vaker voor dan in andere. Wanneer de werkgelegenheid in die sectoren relatief hard groeit, dan impliceert dit meer zelfstandig ondernemerschap op macroniveau. Sectoren met een traditioneel hoog aandeel zelfstandigen zijn de landbouw, detailhandel, horeca, reparaties, bouw en leidinggevende en professionele beroepen (De Wit en Van Winden 1989; Le 1999). Verschillen tussen sectoren bestaan onder meer door de kapitaalintensiteit van sectoren en het belang van schaalvoordelen (Blau 1987; Fairlie en Meyer 2000). Zoals genoemd in de inleiding vonden Blau (1987), Fairlie en Meyer (2000) en Schuetze (2000) dat de veranderende sectorsamenstelling de belangrijkste oorzaak was van de groei van zelfstandig ondernemerschap in de VS en Canada. Veranderingen in de industriële organisatie kunnen het aantal zelfstandigen ook beïnvloeden. De digitalisering van de economie (o.a. internet en draadloze verbindingen) vergroot bijvoorbeeld de mogelijkheden voor een flexibel arbeidsaanbod en afstoting van activiteiten die niet tot de kernactiviteiten van grote bedrijven behoren. Dit vergroot de vraag naar zelfstandigen om dit werk uit te voeren via subcontracten.

Individuele en huishoudenskenmerken. Individuele kenmerken als leeftijd, geslacht en gezondheid kunnen van invloed zijn op de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Dawson e.a. (2009) vinden voor het VK dat ouderen, mannen, arbeidsgehandicapten, immigranten, huiseigenaren en huurders in de private sector een grotere kans hebben om zelfstandige te zijn. De Wit en Van Winden (1989) concluderen ook dat mannen vaker zelfstandige zijn. Met gebruik van Oostenrijkse gegevens laten Leoni en Falk (2010) zien dat het verschil tussen mannen en vrouwen voor een belangrijk deel samenhangt met de gekozen studierichting. De oververtegenwoordiging van vrouwen binnen specifieke studierichtingen, zoals gezondheidszorg en onderwijs, is een belangrijke verklaring voor het lagere aandeel zelfstandigen onder vrouwen. Dawson e.a. (2009) kijken naar de motieven van zelfstandigen en vinden dat financiële redenen relatief belangrijk zijn voor mannen, terwijl levensstijl en familieomstandigheden belangrijk zijn voor vrouwen, ouderen en immigranten. Recentelijk vindt het zelfstandig ondernemerschap opgang onder met name vrouwen, omdat dit meer mogelijkheden biedt voor flexibele arbeidstijden, (school-)

vakanties en zorg voor kinderen (Duggan 1998; Edwards en Field-Hendry 2002; Wellington 2006).

Een aantal studies stelt dat hoogopgeleiden relatief vaak zelfstandige zijn. Er is echter geen duidelijk verband tussen opleiding en zelfstandig ondernemerschap (Le 1999). Lazear (2005) suggereert dat ondernemers over het algemeen meer veelzijdig en minder gespecialiseerd zijn dan werknemers. Bosma en Levie (2010) onderscheiden verschillende motivaties om zelfstandige te worden. Hoogopgeleiden kiezen vaak voor zelfstandig ondernemerschap vanwege het vooruitzicht op onafhankelijkheid en financiële motieven (*opportunity-driven*), terwijl laagopgeleiden vaker het gebrek aan alternatieve mogelijkheden voor werk noemen (*necessity-driven*). Dit laatste punt wordt wel gerelativeerd doordat de grote meerderheid het zelfstandig ondernemerschap als een positieve keuze ziet (EIM/Bureau Bartels 2008).

De familieachtergrond kan ook een belangrijke verklaring zijn voor de keuze voor zelfstandig ondernemerschap, in het bijzonder wanneer de vader zelfstandige is. Hierachter gaan twee mechanismen schuil. Ten eerste kan het kind het bedrijf overnemen van de vader wanneer hij met pensioen gaat. Ten tweede kan de vader zijn kinderen leren om zelfstandige te worden. Hij zou als rolmodel kunnen dienen voor zijn kinderen. In de literatuur vinden De Wit en Van Winden (1989), Le (1999), en Hout en Rosen (2000) inderdaad dat een zelfstandige vader een significante verklaring is voor zelfstandig ondernemerschap. Volgens Nanda and Sorensen (2009) geldt een dergelijk effect niet per definitie alleen voor de vader, maar kan bijvoorbeeld ook veroorzaakt worden door meewerkende familieleden. De auteurs noemen twee mechanismen waardoor dit effect bestaat: ten eerste zullen individuen sneller kansen zien voor ondernemerschap en ten tweede zijn ze meer gemotiveerd om die kansen te benutten.

Sociale normen. De status en reputatie van zelfstandigen is sterk gerelateerd aan sociale normen (Weiss en Fershtman 1998). Sociale normen veranderen mogelijk door natuurlijke selectie, bijvoorbeeld doordat zelfstandigen hun voorkeuren vaker doorgeven (o.a. aan hun kinderen) dan werknemers of werklozen. Een betere reputatie van zelfstandigen kan daarom een mogelijke verklaring zijn voor de groei van zelfstandig ondernemerschap. Duggan (1998) en Meagre (1994) laten voor het VK inderdaad zien dat de reputatie van zelfstandig ondernemerschap tegelijkertijd omhoog ging als het aantal zelfstandigen. Het is echter vrijwel onmogelijk om een causaal verband tussen beide ontwikkelingen aan te tonen.

Conjunctuur. Macro-economische omstandigheden kunnen een rol spelen bij de keuze tussen werknemerschap en zelfstandig ondernemerschap. Dit effect kan twee kanten op werken. Aan de ene kant is het moeilijk om een baan in loondienst te vinden in slechte economische omstandigheden, waardoor iemand in zelfstandig ondernemerschap wordt ‘geduwd’ (*push*-theorie). Aan de andere kant zijn er in goede economische omstandigheden betere marktkansen, waardoor iemand in zelfstandig ondernemerschap wordt ‘getrokken’ (*pull*-theorie).¹ Volgens de *push*-theorie zou er een negatieve correlatie moeten zijn tussen conjunctuur en zelfstandig ondernemerschap, en volgens de *pull*-theorie juist een positieve correlatie. De empirische literatuur is niet eensgezind over de rol van de conjunctuur. Le (1999) vindt een positief effect van de werkloosheidsgraad op zelfstandig ondernemerschap. Dit sluit aan bij de *push*-theorie. Schattingsresultaten van Schuetze (2000) impliceren dat een 5 procent-punt hogere werkloosheid leidt tot 1 procent-punt meer zelfstandig ondernemerschap. Aan de andere kant vinden Dawson e.a. (2009) op basis van enquêtes geen bewijs voor de *push*-theorie. Blanchflower (2000) vindt zelfs een negatieve relatie, wat de *pull*-theorie ondersteunt.

Institutionele factoren. Nationale overheden blijken veel waarde te hechten aan zelfstandig ondernemerschap. Dit komt vooral door de bijdrage van zelfstandig ondernemerschap aan productiviteitsgroei en daarom economische groei (Audretsch en Keilbach 2004; Van Praag en Versloot 2007). De OESO (2000) laat zien dat nationale overheden veel doen om zelfstandig ondernemerschap te bevorderen. Overheden vereenvoudigen bijvoorbeeld procedures voor het opstarten van een onderneming of stimuleren de toegang tot kapitaal, scholing en netwerken. Voor het VK en Ierland vindt Duggan (1998) dat zelfstandig ondernemerschap in dezelfde periode toenam als het beleid werd geïntensiveerd.

Kapitaalrestricties spelen mogelijk een belangrijke rol. In veel gevallen is kapitaal nodig om een bedrijf op te starten, waardoor kapitaalrestricties een negatief effect op het aantal zelfstandigen kunnen hebben (Evans en Jovanovic 1989). Le (1999) concludeert in zijn literatuuroverzicht dat geaccumuleerd financieel kapitaal een belangrijke rol speelt bij de keuze voor zelfstandig ondernemerschap. Dit suggereert dat kapitaalrestricties belangrijk zijn, omdat mensen met minder kapitaal relatief weinig als zelfstandige werken. Daarentegen vinden zowel Dunn en Holtz-Eakin (2000) als Hurst en Lusardi (2002) voor de VS dat het effect van kapitaalrestricties klein is.

---

¹ Zie Dawson et al. (2009) voor een uitgebreidere beschouwing.

Strengere arbeidsmarktregulering kan werkgevers en werknemers ertoe aanzetten voor zelfstandig ondernemerschap te kiezen om zo deze regulering te ontwijken. Dit leidt tot de situatie dat personen in naam zelfstandig ondernemer zijn, maar zich feitelijk gedragen als een werknemer – één opdrachgever, werk dat ook kan worden uitgevoerd door een ‘normale’ werknemer, minder verantwoordelijkheid dan een ‘normale’ zelfstandige, geen personeel in dienst hebben en ook geen ambitie hebben om personeel aan te nemen. Dit wordt ook wel ‘pseudo-zelfstandig ondernemerschap’ genoemd (OESO 2000; Schuetze 2000) of ‘afhankelijk zelfstandig ondernemerschap’ (DSE; Roman e.a. 2010).

Ten eerste kan DSE veroorzaakt worden door het belastingstelsel. Zowel Schuetze (2000) als Kamhi en Leung (2005) vinden dat een hoger marginaal tarief in de loon- en inkomstenbelasting leidt tot meer zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers). Dit ondersteunt het argument van belastingontwijking. Torrini (2005) vindt ook dat mogelijkheden voor belastingontwijking positief gecorreleerd zijn met zelfstandig ondernemerschap. Aan de andere kant vinden Lindsay en Macaulay (2004) geen effect van belastingwijzigingen.

Een tweede mogelijke drijvende institutionele kracht achter zelfstandig ondernemerschap kunnen de CAO-lonen zijn wanneer deze hoger zijn dan wat de werkgever hoeft te betalen aan een zzp'er. In dat geval bespaart de werkgever loonkosten (Collins, 1990).

Strikte ontslagbescherming kan werkgevers ertoe aanzetten zelfstandigen in te huren in plaats van een werknemer (Autor 2003). Roman e.a. (2010) vinden inderdaad empirisch bewijs voor deze theorie op basis van de *European Community Household Panel 1994-2001*.

Ten vierde kunnen sociale zekerheidsvoorzieningen voor zowel de werkgever als werknemer duur zijn. De gedeeltelijke privatisering van ziekteverlof en verzekeringen tegen arbeidsongeschiktheid in Nederland vergroten de risico's voor werkgevers bij het in dienst nemen van werknemers. Dit kan resulteren in een grotere vraag naar zzp'ers. Aan de andere kant kunnen personen met een laag risico op werkloosheid en arbeidsongeschiktheid het aantrekkelijk vinden om zichzelf niet tegen deze risico's te verzekeren en zo een hoger inkomen te verdienen. Dit kan door zzp'er te worden. Kortom, een ruimhartige sociale zekerheid kan leiden tot averechtse selectie via zzp-schap. Deze averechtse selectie kan zowel in het voordeel van de werkgever als de werknemer zijn.

Ten slotte kan een minimumloon het voor sommige mensen moeilijk of zelfs onmogelijk maken een baan te vinden wanneer hun productiviteit lager is dan het minimumloon. Het enige alternatief is om zelfstandige te worden. Kamhi en Leung (2005) vinden inderdaad een positieve relatie

tussen het minimumloon en zelfstandig ondernemerschap, hoewel het effect klein is. Dit sluit aan bij het eerder genoemde *necessity-driven* zelfstandig ondernemerschap uit noodzaak, dat in tegenstelling staat tot het *opportunity-driven* argument om zelfstandige te worden (Bosma en Levie, 2010).

3 Zelfstandig ondernemerschap in Nederland

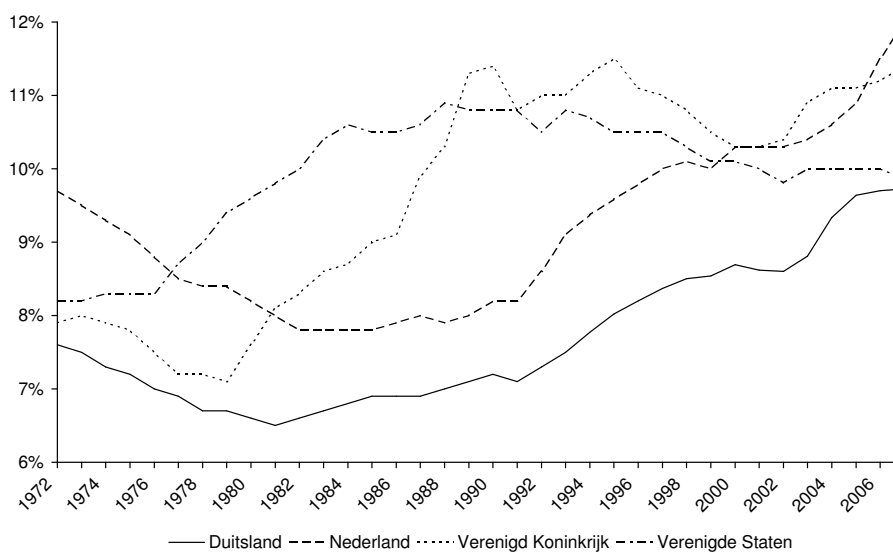
Figuur 1 toont de ontwikkeling van het aandeel van zelfstandigen in de niet-agrarische beroepsbevolking voor Nederland, Duitsland, het VK en de VS. De groei van het aantal zelfstandigen begon in de VS en het VK in de jaren 70. In de VS stopte deze trend midden jaren 80, terwijl de groei in het VK doorzette tot begin jaren 90. In beide landen begon daarna het aantal zelfstandigen weer te dalen, maar in het VK is deze trend weer gekeerd in het begin van de 21ste eeuw. In Nederland en Duitsland startte de groei pas begin jaren 90 en is nu nog steeds aan de gang. Vergeleken met de andere landen realiseerde Nederland de sterkste groei van het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking: van 8,2% in 1990 naar 12,0% in 2006. De oorzaken voor de verschillende trends in de vier landen zijn moeilijk te achterhalen. Mogelijk speelt de verbeterde reputatie van zelfstandig ondernemerschap een rol: waar dit in de VS en VK gezien werd als een volwaardig alternatief voor werknemerschap, werd het in West-Europa vaak geassocieerd met hebzucht en uitbuiting. Dit beeld lijkt ze zijn veranderd in de jaren 90. Veranderende sectorsamenstelling en veranderingen in individuele karakteristieken (sub-secties ‘Sectorsamenstelling’ en ‘Individuele en huishoudenskarakteristieken’) kunnen mogelijk ook verschillen tussen landen verklaren. De relatieve sterke groei in Nederland kan ook samenhangen met recente beleidsmaatregelen, zoals:

- De Verklaring Arbeidsrelatie (VAR) is in 2001 geïntroduceerd en in 2005 aangescherpt. De VAR stelt vooraf vast hoe het contract tussen opdrachtgever en -nemer wordt behandeld door de Belastingdienst en UWV. Op deze manier komen personen niet voor verrassingen te staan bij mogelijke naheffingen. De VAR is met name belangrijk voor zzp'ers, omdat bij hen het onderscheid tussen ondernemer- en werknemerschap niet altijd duidelijk is. Zonder VAR weten de zzp'er en zijn opdrachtgever dan bijvoorbeeld niet vooraf of zij sociale premies verschuldigd zijn.

- De introductie en intensivering van diverse belastingaftrekposten voor zelfstandigen aan het begin van de 21ste eeuw. Dit heeft zelfstandig ondernemerschap financieel aantrekkelijker gemaakt.
- Werklozen die een eigen bedrijf starten mogen sinds 2006 hun WW-uitkering tijdelijk behouden tijdens de opstartfase. Afhankelijk van het inkomen uit het nieuwe bedrijf moet de werkloze (een deel van) zijn werkloosheidsuitkering terugbetalen na ongeveer twee jaar.

De vermindering van administratieve lasten sinds 2000 heeft zelfstandig ondernemerschap aantrekkelijker gemaakt.² Voorbeelden hiervan zijn minder strikte regels voor vergunningen en veranderingen in de faillissementswetgeving

Figuur 1 Ontwikkeling ondernemerschap in enkele landen (exclusief agrarische sector), 1972-2007

Bron: Entrepreneurs International, Compendia.

² In 2000 is Actal opgericht. Dit college adviseert overheden over het verminderen van administratieve lasten en helpt hen daar desgevraagd ook bij.

4 Data

We gebruiken data uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS voor de periode 1992-2006. De EBB is een jaarlijkse enquête onder ongeveer 1% van de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder. Deze herhaalde cross-sectie dataset bevat informatie over de individuele arbeidsmarktsituatie maar ook individuele en huishoudenskenmerken. Wij richten de analyse op mannen en vrouwen tussen 15 en 65 jaar die werkzaam zijn in één van de volgende bedrijfstakken: Industrie, Bouwnijverheid, Handel, Horeca, Vervoer en Communicatie, Financiële instellingen, Zakelijke dienstverlening, Gezondheidszorg en Cultuur. De agrarische sector wordt buiten het onderzoek gelaten, omdat deze bedrijfstak fundamenteel anders is dan de overige bedrijfstakken en zelfstandig ondernemerschap daar de ‘natuurlijke vorm’ van werkgelegenheid is. De volgende bedrijfstakken worden uit de analyse gelaten, omdat het zelfstandig ondernemerschap daar zelden voorkomt: Water en Energie, Overheid, Onderwijs, Internationale Gemeenschaps-organen en Personeel in Dienst van Huishoudens. Door deze bedrijfstakken niet mee te nemen verliezen we 2% van de observaties voor mannen en 5% voor vrouwen. De uiteindelijke dataset bevat 353.480 observaties voor mannen, en 232.525 observaties voor vrouwen.

Een persoon is zelfstandige wanneer hij of zij werkzaam is en tot één van de twee volgende categorieën behoort:

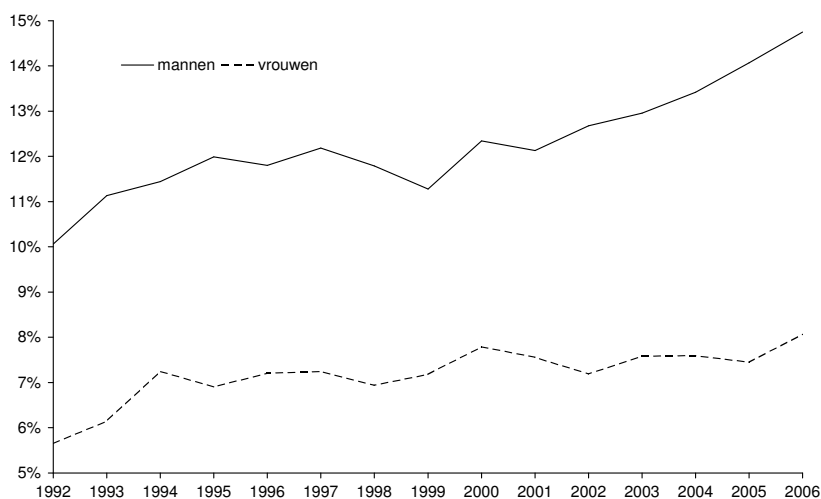
1. heeft een eigen bedrijf;
2. is geen werknemer en geen meewerkend familielid.

De tweede categorie bevat onder andere freelancers en een groot deel van de groeiende groep zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers). Sinds de eeuwwisseling is in een aantal bedrijfstakken sprake van een gestaag groeiend aandeel zelfstandigen zonder personeel in de werkzame beroepsbevolking (Kösters en Dekker 2010). Deze groei is voornamelijk waarneembaar in de bedrijfstakken Bouwnijverheid, Cultuur en Zakelijke dienstverlening.

Het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking neemt gestaag toe in de onderzoeksperiode (Figuur 2). Bij mannen steeg het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking van 10,1% in 1992 naar 14,8% in 2006. Bij vrouwen steeg deze van 5,7% naar 8,1%. Los van de trendmatige stijging lijkt er voor mannen sprake te zijn van een negatief conjunctuureffect in 1996, 1998, 1999 en 2001. Uitgezonderd 2001 waren deze jaren onderdeel van een hoogconjunctuur, wat een belangrijke rol voor *push*-factoren im-

pliceert (zie Sub-sectie 'Conjunctuur'). Bij vrouwen lijkt geen sprake te zijn van een conjunctuureffect.

Figuur 2 Aantal zelfstandigen als percentage van de werkzame beroepsbevolking voor mannen en vrouwen, gewogen^a

^a De individuele gegevens zijn opgehoogd aan de hand van wegingsfactoren uit de Enquête Beroepsbevolking zelf. De percentages wijken af van de internationaal vergelijkende cijfers in figuur 1 vanwege definitieverschillen.

De ontwikkeling over de tijd van de samenstelling van de beroepsbevolking is in Tabel 1 weergegeven

Tabel 1 Samenstelling beroepsbevolking naar bedrijfstak

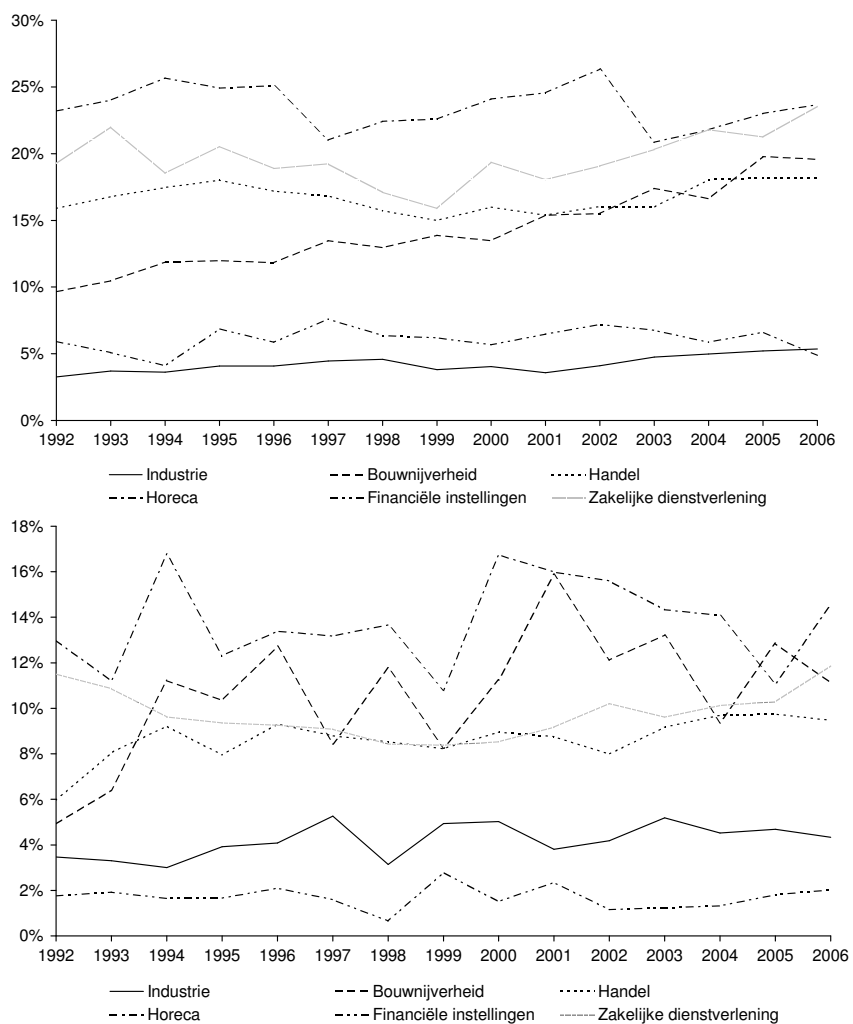
	Man		Vrouw	
	1992	2006	1992	2006
Industrie	0,31	0,24	0,13	0,08
Bouwnijverheid	0,13	0,14	0,01	0,02
Handel	0,18	0,17	0,21	0,18
Horeca	0,02	0,03	0,04	0,05
Vervoer en Communicatie	0,10	0,10	0,04	0,04
Financiële instellingen	0,04	0,04	0,05	0,05
Zakelijke dienstverlening	0,11	0,16	0,13	0,13
Gezondheidszorg	0,06	0,07	0,34	0,39
Cultuur	0,03	0,04	0,04	0,06

Mannen zijn relatief vaak werkzaam in de bedrijfstakken Industrie, Bouwnijverheid en Vervoer en Communicatie, terwijl vrouwen vaker werkzaam zijn in de Gezondheidszorg en Cultuur. Wat opvalt bij mannen is dat de Industriesector steeds kleiner wordt, terwijl de Zakelijke dienstverlening juist sterk groeit. Het deel van de vrouwen dat in de Industrie werkt neemt ook af, en dat geldt ook voor de Handel. De grootste toename bij vrouwen vindt plaats in de Gezondheidszorg, en in mindere mate in de Cultuursector. Deze sectorale verschuivingen zijn een mogelijke verklaring voor de toename van zelfstandig ondernemerschap. Het aandeel zelfstandige mannen in de beroepsbevolking is in de Zakelijke dienstverlening immers bovengemiddeld, en in de Industrie juist benedengemiddeld. Voor vrouwen ligt dit aandeel relatief hoog in de Cultuursector en laag in de Industrie. Aan de andere kant is het percentage zelfstandigen in de bedrijfstakken Handel en Gezondheidszorg niet bovengemiddeld, zodat deze sectorale verschuivingen de algehele stijging van het percentage zelfstandigen niet kunnen verklaren.

Figuur 3 laat de verschillen tussen industrieën gedetailleerder zien. Het percentage zelfstandigen ligt tussen de 25 en 35% in de Horeca, terwijl dit slechts 3 tot 6% is in de Industrie. In zijn literatuuroverzicht vindt Le (1999) ook hoge aandelen van zelfstandigen in de beroepsbevolking in de Horeca, Zakelijke dienstverlening, Bouwnijverheid en Handel. Veranderingen over de tijd binnen bedrijfstakken zijn in de ene bedrijfstak – bijvoorbeeld Financiële instellingen – duidelijk groter dan in de andere – bijvoorbeeld Cultuur. Er lijkt een opwaartse trend te zijn voor de bedrijfstakken Industrie, Vervoer en Communicatie, Bouwnijverheid en Cultuur, terwijl in de andere bedrijfstakken geen duidelijke trend is te zien.

Het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking is in alle bedrijfstakken lager voor vrouwen dan voor mannen, behalve in de bedrijfstakken Industrie en Cultuur waar het aandeel ongeveer gelijk is. Net als voor mannen is het percentage zelfstandigen het hoogst in de bedrijfstakken Horeca, Bouwnijverheid, Zakelijke dienstverlening en Cultuur. De opwaartse trends voor mannen gelden ook voor vrouwen, al zijn ze minder groot.

Figuur 3 Aantal zelfstandigen als percentage van de werkzame beroepsbevolking per bedrijfstak voor mannen (boven) en vrouwen (onder), gewogen^a

^a De individuele gegevens zijn opgehoogd aan de hand van wegingsfactoren uit de Enquête Beroepsbevolking zelf. De percentages wijken af van de internationaal vergelijkende cijfers in Figuur 1 vanwege definitieverschillen.

5 Analyse

Schattingsresultaten. De te verklaren variabele in de analyse is de indicator of iemand binnen de werkzame beroepsbevolking zelfstandige is. Omdat deze variabele slechts de waarden 0 en 1 kan aannemen ligt een ‘discrete keuzemodel’ voor de hand. In dit geval maken we de keuze voor het (binaire) Logit model, omdat de resultaten hiervan gemakkelijk hanteerbaar en interpreteerbaar zijn (Cramer 2004). Bovendien kunnen we op basis van de modelschattingen een decompositie van de historische groei maken, zoals Van Vuuren en Deelen (2009) eerder deden voor de arbeidsparticipatiegroei van oudere mannen, en Euwals e.a. (2010) voor de arbeidsparticipatiegroei van vrouwen. In het Logit model is de kans om zelfstandige te zijn een functie van individuele karakteristieken, de bedrijfstak en verschillende tijdstrends. De specificatie bevat naast jaardummy’s ook interactietermen van de jaardummy’s met bedrijfstak-, leeftijd- en opleidingsdummy’s. Door deze zeer flexibele benadering zijn we in staat om rekening te houden met niet-lineaire effecten in de tijdstrends van bedrijfstakken, leeftijd en opleidingsniveau. We schatten het model zowel voor mannen als vrouwen. Een samenvatting van de schattingsresultaten staat in Tabel 2. De referentiecategorieën van de dummyvariabelen staan in voetnoot a van deze tabel. De volledige verzameling van schattingsresultaten (in termen van marginale effecten) staan in Van Es en Van Vuuren (2010).

De coëfficiënten van individuele karakteristieken verschillen weinig voor mannen en vrouwen, hoewel huishoudenskarakteristieken iets belangrijker zijn voor vrouwen en etniciteit belangrijker is voor mannen. Getrouwde en samenwonende personen hebben een grotere (1-1,5 procentpunt) kans om zelfstandige te zijn. Zowel mannen als vrouwen met minderjarige kinderen hebben een grotere kans om zelfstandige te zijn. Dit hangt mogelijk samen met het belang dat ouders hechten aan flexibele werktijden om voor hun kinderen te kunnen zorgen. Zelfstandig ondernemerschap vergroot vaak de mogelijkheden om zelf werktijden en vakanties te kiezen. Allochtonen hebben een kleinere kans om zelfstandige te zijn. Dit geldt zowel voor westerse als niet-westerse allochtonen. Alleen hoogopgeleide niet-westerse allochtonen kennen een vergelijkbare geneigdheid als autochtonen om zelfstandig ondernemer te zijn.³ De bevinding dat laag

---

³ In het onderliggende model is onderscheid gemaakt naar westerse en niet-westerse allochtonen, waarbij de laatste categorie opgedeeld is in verschillende opleidingsklassen. Zie de appendix in Van Es en van Vuuren (2010) voor precieze coëfficiënten. Deze coëfficiënten kunnen overigens niet worden geïnterpreteerd als ‘algemene’ effecten op de kans om zelfstandige te zijn, omdat geen rekening is gehouden met de ‘kans’ dat men tot de beroepsbevolking behoort. Bekend is dat deze ‘kans’ voor allochtonen kleiner is dan voor

en middelbaar opgeleide niet-westerse allochtonen minder vaak zelfstandige zijn is inconsistent met het 'etnische enclave' argument van Le (1999). De betrekkelijk geringe aanwezigheid van etnische enclaves in Nederland (vergeleken met het VK en de VS) speelt hierbij wellicht een rol.

Tabel 2 Geschatte effect op kans om zelfstandige te zijn^a

	Mannen	Vrouwen
Individuele en huishoudenskenmerken		
Alleenstaand	-	-
Kinderen in huishouden	+	+
Allochtoon	-	-
Leeftijd	+	+
Opleiding	+	+
Bedrijfstak ^a	ja	ja
Generieke trend	+	+
Overige trends ^{a, b}		
Leeftijd 25-44	(+)	-
Leeftijd 45-54	0	-
Leeftijd 55-64	0	(-)
MBO, HAVO, VWO	-	-
HBO, WO	-	(-)
Bouwnijverheid	+	(+)
Handel	-	+
Horeca	-	0
Vervoer en Communicatie	0	(+)
Financiële instellingen	-	0
Zakelijke dienstverlening	(-)	0
Gezondheidszorg	-	0
Cultuur	0	+

^a Referentiecategorieën voor dummy variabelen: leeftijd 15-24, laagopgeleid, bedrijfstak industrie.

^b Een '-' of '+' geeft aan dat er een trend is en dat het effect in het laatste jaar significant afwijkt van nul bij een 5% betrouwbaarheidsniveau. Een '(+)' of '(-)' geeft aan dat er een trend is, maar dat het effect in het laatste jaar niet significant afwijkt van nul bij een 5% betrouwbaarheidsniveau. Een '0' geeft aan dat er geen trend is en dat het effect in het laatste jaar niet significant is.

---

autochtonen. Als gevolg van dit 'selectie-effect' kan de 'algemene kans' voor allochtonen om zelfstandige te zijn hoger of lager uitvallen.

De kans om zelfstandige te zijn stijgt voor zowel mannen als vrouwen sterk met leeftijd. Tussen de 55 en 64 jaar is de kans om zelfstandige te zijn ruim 40%-punt hoger dan tussen de 15 en 24 jaar. De leeftijdscoëfficiënten nemen gestaag toe met leeftijd. Een hoger opleidingsniveau vergroot de kans om zelfstandige te zijn, wat duidt op een grotere rol voor *pull*-factoren dan voor *push*-factoren bij de keuze voor zelfstandig ondernemerschap. Dit is enigszins in tegenspraak met de resultaten van Dunn en Holtz-Eakin (2000) op basis van data voor de VS die een U-vormige relatie vinden tussen zelfstandig ondernemerschap en opleidingsniveau. Tot slot heeft de bedrijfstak waarin de persoon werkt een groot effect op de kans om zelfstandige te zijn. Voor zowel mannen als vrouwen is de Horeca de bedrijfstak met de grootste kans om zelfstandige te zijn, gevolgd door Zakelijke dienstverlening, Handel en Cultuur.

De generieke tijdstrend is duidelijk positief. Deze trend is vooral sterk in de laatste drie jaren van de onderzoeksperiode (2004-2006) en blijkt voor mannen sterker te zijn dan voor vrouwen. Midden- en hoogopgeleide personen zijn steeds minder geneigd om als zelfstandige te opereren. Dit geldt voor zowel mannen als vrouwen. We vinden ook een negatieve trend voor vrouwen in de leeftijd van 25 tot 54 jaar. Voor mannen is er geen duidelijke trend zichtbaar bij de leeftijden. Het is opvallend dat de ontwikkeling van het aandeel zelfstandigen binnen bedrijfstakken overwegend opwaarts is voor vrouwen en neerwaarts voor mannen. De enige uitzondering is de Bouwnijverheid, waar mannen steeds vaker zelfstandige worden. Mannelijke zelfstandigen zijn daarentegen zeldzamer geworden in de bedrijfstakken Handel, Horeca, Financiële instellingen en Gezondheidszorg. Het aandeel zelfstandigen onder vrouwen wordt steeds groter in de bedrijfstakken Handel en Cultuur.

Decompositie. Met behulp van de Logit schattingen maken we een decompositie van de ontwikkeling van het aandeel zelfstandigen in de werkzame beroepsbevolking in de periode 1992-2006.⁴ De resultaten staan in Tabel 3.

In de periode 1992-2006 is het aandeel zelfstandigen toegenomen met 4,8%-punt bij mannen en 2,5%-punt bij vrouwen (zie Sectie 4). De decompositie laat zien dat de resultaten verschillen tussen mannen en vrouwen. In de eerste plaats speelt de sectorstructuur van de economie een beperkte rol bij het verklaren van de groei voor mannen, terwijl het veel belangrijker is voor vrouwen. Voor mannen verklaren de bedrijfstakdummy's en de bijbehorende interactievariabelen slechts 0,3 procent-punt van de totale groei van 4,8 procent-punt, terwijl deze variabelen bij vrouwen

⁴ Zie Van Es en Van Vuuren (2010) voor technische achtergronden van deze compositie.

1,5 van de 2,5 procent-punt verklaren. Bij mannen is het effect vrijwel volledig een samenstellingseffect. Het aandeel van de Zakelijke dienstverlening in de totale werkzame beroepsbevolking is tussen 1992 en 2006 toegenomen van 11 tot 16% (Tabel 1), en deze bedrijfstak heeft traditioneel een relatief groot aandeel zelfstandigen. Figuur 3 liet al zien dat het aandeel zelfstandigen in de werkzame beroepsbevolking in de Zakelijke dienstverlening bijna twee keer zo hoog was als in de andere bedrijfstakken. Een vergelijkbaar, maar kleiner effect vindt plaats in de Horeca, waarvan het aandeel in de totale werkzame beroepsbevolking toenam van 2 tot 3%. De interactietermen voor bedrijfstakken met jaardummy's spelen vrijwel geen rol bij mannen. De kans om zelfstandige te zijn in de Bouwnijverheid nam wel toe, maar dit wordt tenietgedaan door een negatieve groei in andere bedrijfstakken. Voor vrouwen geldt een volledig ander verhaal. De sectorale verschuiving van vrouwelijke arbeid droeg vrijwel niets bij aan de groei van het aandeel zelfstandigen. Zoals te zien was in Tabel 1 vonden de belangrijkste verschuivingen plaats bij de Gezondheidszorg en de Handel (en ook de Industrie, welke de referentiecategorie is in ons model), en de kans om zelfstandige te zijn is in deze bedrijfstakken ongeveer even groot als in alle bedrijfstakken samen. Het sectoreffect voor vrouwen is daarom vrijwel volledig het gevolg van ontwikkelingen binnen bedrijfstakken, welke in de vorige paragraaf zijn besproken. Daaruit bleek dat vrouwen steeds vaker zelfstandige zijn in enkele bedrijfstakken, waaronder Handel en Cultuur.

Vergeleken met de sectorstructuur is de vergrijzing van de beroepsbevolking een veel belangrijkere verklaring voor het groeiende aandeel zelfstandigen bij mannen. Voor mannen verhoogt het hogere aandeel ouderen in de werkzame beroepsbevolking het aandeel zelfstandigen met 1,5 procent-punt, terwijl het aandeel zelfstandigen onder vrouwen door deze variabelen juist afneemt met 0,4 procent-punt. Het lagere effect voor vrouwen wordt in belangrijke mate veroorzaakt door de interactievariabelen van de leeftijdsvariabelen met de jaardummy's. Oudere vrouwen hebben een grotere kans om zelfstandige te zijn dan jonge vrouwen, maar het verschil met jonge vrouwen neemt steeds verder af over de tijd.

Tabel 3 Decompositie ontwikkeling aandeel zelfstandigen in de werkzame beroepsbevolking in de periode 1992-2006 (in %-punten)

	Mannen	Vrouwen
Samenstellings- en trendeffecten, waarvan	0,5	1,0
leeftijd	1,5	-0,4
huishoudenstype	0,0	0,3
opleiding	- 1,1	- 0,3
etniciteit	- 0,1	- 0,1
bedrijfstak	0,3	1,5
Jaareffecten	4,2	1,5
Totaal	4,8	2,5

Het opleidingsniveau van de beroepsbevolking heeft een negatief effect op het aandeel zelfstandigen voor zowel mannen als vrouwen, hoewel het effect groter is bij mannen. Dit effect wordt veroorzaakt door interactievariabelen. In het bijzonder de middelbaar opgeleide arbeiders worden in de loop van de tijd steeds minder vaak zelfstandige in vergelijking met laagopgeleiden. Voor vrouwen vinden we eenzelfde effect, maar minder duidelijk. Huishoudenskenmerken en etniciteit spelen vrijwel geen rol voor zowel mannen als vrouwen.

De jaardummy's hebben een zeer grote effect op het aandeel zelfstandigen. Voor mannen geldt dat een groot deel van de toename van 4,8 procent-punt verklaard kan worden door jaareffecten en voor vrouwen is dat ruim de helft van de 2,5 procent-punt. Deze grote jaareffecten impliceren dat het grootste deel van de groei niet verklaard kan worden door veranderingen in de sectorstructuur en individuele en huishoudenskenmerken. Niet-geobserveerde individuele kenmerken kunnen een rol spelen, maar gegeven de grote jaareffecten in de laatste jaren van de onderzoeksperiode (2004-2006) is het waarschijnlijker dat beleidsmaatregelen een belangrijke rol hebben gespeeld bij het toegenomen aandeel zelfstandigen in de werkzame beroepsbevolking. Culturele ontwikkelingen (een verbeterde reputatie van zelfstandigen) kunnen ook een rol spelen. Helaas kunnen we deze effecten niet identificeren met onze dataset.

6 Conclusie

In dit artikel maken we een decompositie van de groei van zelfstandig ondernemerschap in Nederland in de periode 1992-2006. Deze groei is opmerkelijk, omdat in de decennia daarvoor het aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking juist was gedaald. Het huidige aandeel zelfstandigen in de beroepsbevolking is weliswaar nog steeds lager dan aan het begin van de jaren 70, maar de opmerkelijke verandering in de trend lijkt nog niet voorbij en zal zich vermoedelijk nog enige tijd doorzetten. Met een Logit model proberen we eerst de belangrijkste determinanten van deze ontwikkeling te bepalen. Vervolgens maken we een decompositie van de groei van zelfstandig ondernemerschap met behulp van deze Logit schattingen. We richten ons op effecten van (i) de sectorstructuur, (ii) de conjunctuur en (iii) individuele en huishoudenskenmerken. Voor mannen vinden we dat de vergrijzing van de beroepsbevolking een belangrijke oorzaak is van de geobserveerde groei, omdat ouderen vaker zelfstandige zijn dan jongeren. Dit effect wordt echter grotendeels tenietgedaan door het hogere opleidingsniveau van jongere generaties. Middelbaar en hoogopgeleide mannen zijn steeds minder geneigd om zelfstandige te worden in vergelijking met laagopgeleiden. De sectorstructuur speelt een beperkte rol bij het verklaren van de groei. Dit is in tegenspraak met bevindingen voor andere landen, zoals de VS. Het onverklaarde deel van de groei van zelfstandig ondernemerschap onder mannen is zeer groot (89%). Voor vrouwen vinden we dat vooral ontwikkelingen binnen bedrijfstakken een belangrijke rol spelen. In het bijzonder zijn vrouwen in de bedrijfstakken Handel en Cultuur steeds vaker geneigd zelfstandige te worden. Net zoals bij mannen spelen verschuivingen in de sectorstructuur van de Nederlandse economie een beperkte rol. Het onverklaarde deel van de geobserveerde groei is ook voor vrouwen groot (62%).

Omdat ons model controleert voor sectorsamenstelling, individuele en huishoudenskenmerken en voor tijdstrends binnen de bedrijfstakken en de kenmerken, interpreteren we het onverklaarde deel als een generieke verandering. Deze verandering is waarschijnlijk gerelateerd aan generiek overheidsbeleid en/of een socio-demografische trend. Het laatste kan samenhangen met de verbeterde reputatie van zelfstandigen. Daarnaast zijn in de periode 2000-2006 diverse beleidsmaatregelen genomen (Sectie 3), en de sterkste groei vindt ook plaats in deze jaren. Wij poneren dat generieke beleidseffecten de belangrijkste oorzaak zijn geweest van de groei van zelfstandig ondernemerschap. De sterkste groei vindt plaats in de laatste jaren van de onderzoeksperiode (2004-2006), wat niet consistent lijkt met een langdurige sociaal-culturele trend. De jaareffecten zijn niet

significant gecorreleerd met de conjunctuur, wat suggereert dat de totale impact van de conjunctuur op zelfstandig ondernemerschap beperkt is. Dit betekent niet dat conjunctuur geen rol speelt bij de keuze voor zelfstandig ondernemerschap. Het is goed mogelijk dat *push*- en *pull*-factoren elkaar grosso modo opheffen (Sub-sectie 'Sociale normen').

In dit onderzoek staat de ontwikkeling van zelfstandigen binnen de beroepsbevolking centraal. De mogelijkheid dat de beroepsbevolking wordt vergroot doordat niet-werkenden in de loop der tijd vaker zelfstandige zijn geworden wordt daarmee buiten beschouwing gelaten. Te denken valt bijvoorbeeld aan laagopgeleide allochtonen die weinig kans hebben op een reguliere baan, maar via het zelfstandig ondernemerschap toch mee kunnen draaien op de arbeidsmarkt. Een tweede categorie voor wie deze verklaring relevant kan zijn, zijn vrouwen die op zoek zijn naar flexibiliteit om zorgtaken te kunnen combineren met betaald werk. Deze potentiële verklaring voor de groei van het zelfstandig ondernemerschap moet verder worden belicht in vervolgonderzoek. Dit zou bijvoorbeeld kunnen door het huidige Logit model uit te breiden met een categorie non-participatie. Een andere mogelijkheid is de toevoeging van een 'selectievergelijking' aan het huidige model, waarin de eerste stap toetreding tot de arbeidsmarkt modelleert en de tweede stap het soort arbeid (zelfstandige of in loondienst).

De vraag dient zich aan of de actieve stimulering van het zelfstandig ondernemerschap door de overheid in alle gevallen gewenst is. De voordelen van meer zelfstandig ondernemerschap – zoals een meer flexibele economie, meer innovatie, etc. – wegen mogelijk niet in alle gevallen op tegen de nadelen – zoals de kosten van (fiscaal) beleid, averechtse selectie in de sociale zekerheid en 'gedwongen zzp-schap'. Een maatschappelijke kosten-batenanalyse kan hier meer licht op werpen (SEO 2010). Daarnaast kan worden onderzocht in hoeverre een faciliteit als de zelfstandigenaftrek zichzelf 'terugverdient'. Ten slotte moet nader worden onderzocht in hoeverre averechtse selectie een rol speelt bij de keuze voor het zelfstandig ondernemerschap. Het stelsel van sociale zekerheid kan worden ondergraven wanneer vooral gezonde mensen deze keuze maken.

Auteurs

Frank van Es (e-mail: f.van.es@cpb.nl) en Daniël van Vuuren (e-mail: d.j.van.vuuren@cpb.nl) zijn beiden werkzaam bij het Centraal Planbureau.

Literatuur

- Audretsch, D. en M. Keilbach, 2004, Entrepreneurship capital and economic performance, *Regional studies*, vol. 38(8): 949-59.
- Autor, D., 2003, Outsourcing at will: The contribution of unjust dismissal doctrine to the growth of employment outsourcing, *Journal of Labor Economics*, vol. 21(1): 1-42.
- Blanchflower, D., 2000, Self-employment in OECD countries, *Labour Economics*, vol. 7(5): 471-505.
- Blau, D., 1987, A time-series analysis of self-employment in the United States, *Journal of Political Economy*, vol. 95(3):. 445-67.
- Bosma, N. en J. Levie, 2010, Global Entrepreneurship Monitor 2009 Global report, GERA.
- Collins, H., 1990, Independent contractors and the challenge of vertical integration to employment protection laws, *Oxford Journal of Legal Studies*, vol. 10(3): 353-80.
- Cramer, J., 2004, Logit Models; From Economics and Other Fields, Cambridge University Press.
- Dawson, C., A. Henley en P. Latreille, 2009, Why do individuals choose self-employment?, IZA Discussion Paper 3974.
- Dunn, T. en D. Holtz-Eakin, 2000, Financial capital, human capital, and the transition to self-employment: Evidence from intergenerational links, *Journal of Labor Economics*, vol. 18(2): 282-305.
- Duggan, C., 1998, Self-employment in the United Kingdom and Ireland. Current trends, policies and Programmes, paper presented at the OECD-Conference on self-employment, Burlington, 24-26 September 1998.
- Edwards, L. en E. Field-Hendrey, 2002, Home-based work and women's labor force decisions, *Journal of Labor Economics*, vol. 20(1): 170-200.
- EIM/Bureau Bartels, 2008, Zelfstandigen zonder personeel.
- Es, F. van, en D. van Vuuren, 2010, A decomposition of the growth in self-employment, CPB Discussion Paper 145.
- Euwals, R., M. Knoef en D. van Vuuren, 2010, The trend in female labour force participation: What can be expected for the future? forthcoming in *Empirical Economics*.
- Evans, D. en B. Jovanovic, 1989, An Estimated Model of Entrepreneurial Choice under Liquidity Constraints, *Journal of Political Economy*, vol. 97(4): 808-27.
- Fairlie, R. en B. Meyer, 2000, Trends in self-employment among white and black men during the twentieth century, *Journal of Human Resources*, vol. 35(4): 643-69.
- Hout, M. en S. Rosen, 2000, Self-employment, family background, and race, *Journal of Human Resources*, vol. 15(4): 670-92.
- Hurst, E. en A. Lusardi, 2002, Liquidity constraints, household wealth and entrepreneurship. *Journal of Political Economy*, vol. 112(2): 319-47.
- Kamhi, N. en D. Leung, 2005, Recent developments in self-employment in Canada, Bank of Canada Working Paper 2005-8.

- Kösters, L. en R. Dekker, 2010, Meer zelfstandigen zonder personeel, *Sociaal Bestek*, 6: 26.
- Lazear, E., 2005, Entrepreneurship, *Journal of Labor Economics*, vol. 23(4): 649-80.
- Le, A., 1999, Empirical studies of self-employment, *Journal of Economic Surveys*, vol. 13(4): 381-416.
- Leoni, T. en M. Falk, 2010, Gender and field of study as determinants of self-employment, *Small Business Economics*, forthcoming.
- Lindsay, C. en C. Macaulay, 2004, Growth in self-employment in the UK, *Labour Market Trends*, vol. 112(10): 399-404.
- Meagre, N., 1994, Self-employment schemes for the unemployed in the European Community, in G. Schmid (ed.), *Labour market institutions in Europe: a socio-economic evaluation of performance*, pag. 183-242, Sharpe, New York.
- Nanda, R. en J. Sorensen, 2009, Peer effects and entrepreneurship, Harvard Business School Entrepreneurial Management Working Paper 08-051.
- OESO, 2000, *OECD Employment Outlook 2000*, Parijs.
- Praag, M. van, en P. Versloot, 2007, What is the value of entrepreneurship? A review of recent research, *Small Business Economics*, vol. 29(4): 351-82.
- Roman, C., E. Congregado en J. Millan, 2010, Dependent self-employment as a way to evade employment protection legislation, *Small Business Economics*, forthcoming.
- Schuetze, H., 2000, Taxes, economic conditions and recent trends in male self-employment: a Canada-US comparison, *Labour Economics*, vol. 7(5): 507-44.
- SEO, 2010, Markt èn hiërarchie; kosten en baten van het zzp-schap.
- Torrini, R., 2005, Cross-country differences in self-employment rates: the role of institutions, *Labour Economics*, vol. 12(5): 661-83.
- Vuuren, D. van, en A. Deelen, 2009, De participatiegroei van ouderen ontrafeld, *Economisch Statistische Berichten*, vol. 94(4551): 10-12.
- Wellington, A., 2006, Self-employment: The new solution for balancing family and career? *Labour Economics*, vol. 13(3): 357-86.
- Weiss, Y. en C. Fershtman, 1998, Social status and economic performance: A survey, *European Economic Review*, vol. 42: 801-20.
- Wit, G. de, en F. van Winden, 1989, An empirical analysis of self-employment in the Netherlands, *Small Business Economics*, vol. 1(4): 263-72.